

Arkitekt, bygningsinspektør Johannes Magdahl Nielsen 1862-1941

Af Åge Jensen

Det lille vestjyske sogn Lydum er ukendt for de fleste mennesker. For små tre hundrede år siden blev det landskendt, da hovbønderne under herregården Lydumgård dræbte deres herremand, den bondefjendske Jørgen Bramming. Nogle årtier før afhændede tredje generation af den jyske adelsslægt Kragh, Lydumgård. Denne Erik Kragh var kongens betroede mand. Han spillede en stor rolle ved indførelsen af enevælden i 1660 og ved forhørerne over Leonora Kristine i Blåtårn.

Barndommen og slægten

Den 5. februar 1862 fødtes på Brænderigården i Rærup i Lydum Sogn Johannes Magdahl Nielsen. Faderen Morten Nielsen var født 1819 i Janderup. Som ung arbejdede han på en købmandsgård i Ribe, hvor han fik lært at brænde brændevin, og hvor han erhvervede sig datteren Magdale Hansen til hustru. Morten Nielsen købte gården i Rærup. Jorden var mager, så for at supplere indtægterne købte han retten til at brænde brændevin af naboen. Denne virksomhed gav navn til gården.

I ægteskabet fødtes to drenge og en pige. Så mistede Morten Nielsen sin hustru Magdale og var alene med tre børn. Kort efter giftede han sig anden gang med naboatteren Elise Thøgersen Jacobsen. Det første barn i dette ægteskab fik navnet Magdahl som mellemnavn til minde om Morten Niensens første kone. Mange år senere skrev denne dreng, da en berømt ar-

kitekt, om navnet, at det alle dage voldte ham besvær. Ingen kunne forstå det, så han gentagne gange måtte stave det. Især blev det galt, da telefonen holdt sit indtog.

Morten Nielsen var en retsindig og pligtro dansker. Under krigen i 1864 mødte han i det bakkede landskab ved Blåbjerg, der dengang var uden træer, tre tyske soldater, der havde forvildet sig i den store natur. De ville have hjælp til at finde frem. Det gav Morten Nielsen dem ved at føre dem til den danske soldaterdeling i Nr. Nebel. Da tyskerne fik kendskab til den historie, måtte Morten Nielsen flygte, og ingen vidste hvor han var før efter fredslutningen. Den historie blev fortalt i flere variationer, blandt andet af Magdahl Niensens slægtning, Jørgen Skrumsager, ved indvielsen af Rødding Frimenighedskirke¹.

Foruden Johannes fødtes endnu en dreng og en pige i Morten Niensens andet ægteskab. Ved juletid 1870 blev Morten Nielsen syg og den 11. februar 1871 døde han, og hans kone Elise var ene med seks børn. Der var små kår på den lille gård, hvor børnene tidligt måtte hjælpe til, men der var også lyspunkter.

Elises søster Christiane var gift med pastor Langhoff i Lunde, og herfra kom der bøger som gave. Læsning satte fantasien i sving og gav inspiration til mange former for virksomhed. Johannes kastede især sin kærlighed på at bygge modeller af landsbyer, hvor bygning af møller blev de foretrukne. Han stemmede en vand-

grøft op og byggede et vandhjul. Senere byggede han en vindmølle med en kniv som næsten eneste værktøj. Hans byggeri vakte opmærksomhed, og han blev foræret værktøj og en drejebænk. Nu var der næsten ingen grænser for, hvad han kunne fremstille. Under en sygdomsperiode sad han i sengen og lavede hæfter af ståltråd, som han forsynede familie og naboer med. Omkring hans konfirmationstid fremstillede han en mærkepind, som Frøkon-toret i København bestilte 5.000 af. Det skaffede ham, foruden en interessant virksomhed, også økonomiske midler. Ved siden af alt dette skulle der også være tid til at gå i landsbyskolen, hvorom han skriver, at det var så som så med lærdommen.

Ungdoms- og læreår

Efter konfirmationen valgte Magdahl at gå i lære som møllebygger. Den første sommer var arbejdspladsen i Gørding. Her var en noget anden natur end i Lydum, og et besøg hos hans mors slægtning i Kolding fik stor betydning for ham.

Han var klar over, at han manglede kundskaber, så den følgende arbejdsfri vinter fik han privatundervisning hos læreren i Lydum i tysk, matematik og dansk.

Næste sommer, det var i 1877, var arbejdspladsen Ribe. Byen med de mange gamle huse, kirker og kloster fyldte ham med uhyre stor respekt og beundring, så han var fuldstændig betaget deraf. Han fik nye og hidtil ukendte interesser og mente selv, at den sommer fik afgørende betydning for hans fremtidige livsbane. Da vejret satte en stopper for udendørs arbejde, rejste han hjem til moderen. Den vinter gik han ikke til undervisning, men samlede billeder af arkitektur fra alle tider og lande.

Næste arbejdsplads blev Aller Mølle ved Christiansfeld. I fritiden foretog Magdahl ud-

flugter til omegnens kirker og interessante bygninger. Han kunne sidde i timevis og stirre på gamle huse. Haderslev Domkirke blev en stor oplevelse for ham.

I sommerens løb modnedes tanken hos ham om at komme på teknisk skole. Egentlig vidste hverken han eller hans omgivelser, hvad en teknisk skole var for en indretning, men man var klar over, at det var et sted, hvor der kunne læres noget. Odense blev valgt, fordi det var nærmere og billigere end København, og så var det nok heller ikke så farligt at bo dér som i København. Tilmed boede i Odense kusine These Langhoff, datter fra præstegården i Lunde. Hun lovede at tage sig af Magdahl i den store by. I efteråret 1879 ankom den 17-årige unge mand så til Odense.

I fire vintre søgte han Teknisk Skole i Odense. Om sommeren tjente han penge til studiet. Sidste vinter i Odense sendte Magdahl tegninger med anmodning om optagelse til Akademiet i København. Tegningerne kom tilbage uden kommentarer. I januar 1884 rejste han selv til København med nye tegninger, henvendte sig på Akademiet og blev optaget.

I foråret 1885 blev der på Akademiet spurgt, om der var en ung mand, der ville arbejde som konduktør på herregården Kongsdal, der var under restaurering. Magdahl meldte sig og fik arbejdet. En forårsdag ankom han til Mørkøv Station og blev kørt til Kongsdal.

Hos konseilpræsidenten

Der var ikke noget herskab på Kongsdal, kun en gammel materialeforvalter, en gartner og et par gamle jomfruer.

Ejeren af gården var konseilpræsident J. B. S. Estrup. Hjemme i Vestjylland havde Magdahl hørt meget om denne politiske modstander af Christen Berg. Maghdal havde den tro, at Estrup var indbegrebet af alt ondt og nederdræg-

tigt, og at han var den store ødelægger af vort land.

Lørdag ankom selve konsejlpræsidenten til godset. Søndag morgen stod han i egen person i Magdahls værelse og ville se, hvad han var for en svend. De vekslede nogle ord, og Magdahl blev indbudt til at spise middag sammen med excellencen. Magdahl tog imod indbydelsen uden glæde. Dagen igennem gruede han for, hvordan et samvær på tomandshånd med dette skrækelige menneske ville forløbe. Det var med benovelse, han indfandt sig til middagen.

Estrup talte dog ganske enkelt og naturligt med Magdahl, der hurtigt følte sig tryk ved situationen. Senere fik de kaffe i biblioteket, hvor der var et væld af aviser. Estrup læste først alle Højrebladene. Da samværet sluttede, sagde Estrup, at de mange bøger var til hans rådighed.

Tilbage på sit værelse skrev han et brev hjem til Vestjylland og fortalte om sine oplevelser og understregede, at han var kommet levende fra mødet med denne skrækelige mand.

Konseilpræsident Estrup havde stor interesse for sin gårds bygninger og talte under senere besøg altid med Magdahl om, hvad der var udrettet, og hvad der gerne skulle udrettes i den nærmeste fremtid, også om en større restaurering af nordfløjen blev der talt. Flere stilarter er repræsenteret på den gamle gård, der er nævnt første gang i 1170. Da Estrup opdagede, at Magdahl ikke var alt for godt hjemme i stilarterne, morede det ham at have den unge mand til bedste derom. Det ærgrede Magdahl, når han indså en brøler. Han tilbragte derfor næsten hele sin fritid i det store bibliotek for at få de mange huller i sin viden fyldt op.

Først langt hen på efteråret kunne arbejdet på Kongsdal afsluttes. Magdahl tog afsked med excellencen. De mødtes aldrig senere. Sommerens arbejde havde styrket Magdahls økonomi, så han bevilligede sig selv et bedre værelse, da

han genoptog studierne. Han gik flittigt på Akademiet. På arbejdspladsen havde han lært, at der var brug for al den viden, der kunne samles. Desuden mødte han ofte op i studenterkredsen, hvor man diskuterede dagens og tidens spørgsmål, ikke mindst de arkitektoniske. Der mødte han Thorvald Jørgensen, som han hurtigt blev ven med, og som livet igennem kom til at stå ham nær.

På Charlottenborg

Næste forår tilbød professor Hans J. Holm Magdahl en plads som tegner. Han tog imod tilbuddet og mødte med angst og bæven op på Charlottenborg, hvor professoren holdt til i de værelser, der engang havde været selve Thorvaldsens. Ingen kom for at anvise eller hjælpe ham til rette. I flere måneder stod han og sled med en trappe til Ålholm Slot. Ingen viste hverken ham eller hans tegning interesse. En dag tog Magdahl mod til sig og spurgte professoren, om han ville se hans tegning. Fra den dag viste Holm både ham og hans arbejde stadig mere interesse. I 1888 restaurerede professor Holm Vor Frelsers Kirke på Christianshavn. Magdahl blev antaget til at medvirke.

Studietur til Rom

Vennen Thorvald Jørgensen og Magdahl var meget sammen. På ture rundt i København morede det dem at tegne kirker. Nogle af disse tegninger blev købt af magistraten for 1.000 kr. Kusine Langhoff døde, og Magdahl arvede 500 kr. Med det som økonomisk baggrund tog han og Thorvald Jørgensen til Rom i foråret 1891. I Berlin overnattede de på det flotte Hotel Gran på Unter den Linden. Alt her var fint og flot. De stiftede her for første gang bekendtskab med elektrisk lys. Det lykkedes dem at få lyset tændt, men de kunne ikke slukke det, så de sov i lys og forlod et oplyst værelse dagen efter. I

Dresden fandt de ud af, at de måtte bo lidt mere beskedent. Byens mange interessante huse blev studeret de følgende dage, inden turen gik til Rom, hvor de blev meget betaget af byens mange historiske og imponerende bygninger. Hertil ankom en dag Thorvald Jørgensens to søstre og en tante. Senere kom endnu to damer fra Danmark, så de var en hel lille flok.

Om dagen for de studerende byen rundt, så og tegnede: »...det hele var stort og overraskende.« Middagen indtog de sammen med damerne, som de også nu og da foretog udflugter sammen, og inden de rejste hjem, var Magdahl forlovet med Thorvalds søster, Anna.

Hun var 21 år, Magdahl 29. Han havde ikke nogen særlig udsigt til at kunne forsørge en kone, fattig som han var. Han forstod ikke, hun turde indlade sig med ham.

Pludselig en morgen var Magdahl tilbage i Danmark. Over Varde gik turen til Lønne Møllegård, hvor Magdahls mor boede hos hans bror. Midt på sommeren kørte han en dag med heste og vogn til Varde for at hente Anna, der skulle præsenteres for familien. Det blev et vellykket besøg, der blev gengældt med besøg hos Annas familie i Saksild.

Arbejdsløs

Tilbage i København var Magdahl arbejdsløs. Det varede dog kun kort tid. Professor Storch var i gang med en større undersøgelse og opmåling af Roskilde Domkirke. Her var der brug for Magdahl. Hele gulvfladen blev gravet igennem. De fandt biskop Svends kirke og en del skeletter. Denne store undersøgelse sluttede først i 1895, men da var der forlængst blevet en anden opgave for Magdahl.

Professor Storch skulle efterfølgende i gang med en større restaurering af Skt. Nikolai Kirke i Svendborg. Der var brug for en konduktør, der hele tiden kunne være på stedet. Magdahls

virke i Roskilde gav professoren tiltro til, at han kunne klare denne opgave.

I Svendborg tog Magdahl med stor energi og interesse fat på arbejdet. Også her skulle kirkens gulvflade graves igennem, inden man kunne komme igang med selve restaureringen.

Det følgende forår lejede han et fiskerhus i Strandhuse for den formidable sum af 350 kr. årligt. Den 20. maj stod brylluppet med Anna i Vartov Kirke. De benyttede stuer i huset blev meget spartansk møbleret. Flere af byens borgere, Magdahl havde lært at kende gennem sit arbejde, fandt ud til dem. Mest havde de dog glæde af doktor Barfods besøg. Han blev en ven for livet. I papirerne er der ikke så meget som en antydning af, at de to mænd vidste, de havde deres oprindelse på samme egn. Hele Barfoed-slægten, med eller uden e, stammer fra Sædding Storgaard ved Nr. Nebel. Slægtens våbenskjold, en bar fod, kan ses på stolestaderne i Nr. Nebel Kirke.

Arbejdet med Skt. Nikolai kirke tog lang tid. Desuden blev Magdahl betroet at opføre Ida Holsts Realskole. I byggeperioden blev han bevilliget et to-årigt rejses stipendium. Lidt penge havde Anna og han selv sparet op, og Anna havde en lille indtægt ved at sy kjoler, så da byggeriet var afsluttet, rejste de begge til Italien i håb om, at pengene ville slå til.

Senere fulgte Annas bror Thorvald. Med stor energi tog de unge mænd fat på studiet. Det blev et par udbytterige år for Magdahl. I alt besøgte han 65 byer, og overalt tog han notater og lavede tegninger, et materiale, han senere benyttede sig af i de travle arbejdsår der fulgte.

Lidt henne i det andet studieår modtog Magdahl brev fra dr. Barfod i Svendborg. En hotelejer ønskede, at han ville tegne en villa for ham. Opgaven kom på rette tid. Pengekassen var ved at være tom. Omkring den tid måtte Anna rejse hjem. Hun var dårlig og ventede de-

Roskilde Domkirke, hvor Magdahl Nielsen deltog i restaureringen. (Foto: Forfatteren).

res første barn. Magdahl fuldendte den planlagte rejse og tog efter planen hjem over Paris. Villaen, som han havde tegnet, var næsten færdig, og derefter fik Magdahl sine penge, og så var han arbejdsløs.

Inden han fik planlagt et initiativ til at søge arbejde, fik han en forespørgsel, om han ville tegne et apotek. Det skulle ligge, hvor den gamle Nikolaj Præstegård lå. Præstegården skulle rives ned, og der skulle bygges en ny, som Magdahl også skulle tegne. Om indretning af et apotek vidste han intet, så det måtte nøje studeres, inden tegnearbejdet kunne begynde.

Apoteket skulle opføres på en hjørnegrund som en toetagers ejendom med flere lokaler til udlejning. Bag apoteket opførtes den nye præstegård. Der blev anlagt en ny vej, der mellem præstegården og Ida Holsts Realskole gik direkte mod den gamle kirkegård. I kirkegårdsmuren opførte Magdahl en ny indgangsportal.

Ny udfordringer

Fuldt optaget af disse opgaver modtog Magdahl brev fra professor Holm, der skulle i gang med en ny bygning til Det Kongelige Bibliotek. Han anmodede Magdahl om at komme til Kø-

benhavn for at være ham behjælpelig med den store opgave.

Det betød et dilemma. Skulle han fortsætte som selvstændig arkitekt i Svendborg, hvor han for tiden havde mere end arbejde nok, eller skulle han modtage det tilbud, der måske ville åbne nye muligheder for ham fremover? Efter en betænkningstid valgte han det sidste. Familien flyttede til København, hvor de fik en lejlighed i arkitekt V. O. Kochs store ejendom.

Det blev en travl tid. Han skulle sætte sig ind i de ønsker og forslag, der var om det nye bibliotek. Tegninger måtte laves og ændres efter ønsker, og når nye bevillinger kom. Magdahl mente, at bevillingerne var alt for små til, at opgaven kunne løses tilfredsstillende. Efter systemskiftet 1901 blev der dog ændret en del på dette, hvilket gav mulighed for forøgelse af det planlagte og påbegyndte byggeri. Hele huset blev ændret og fik i alt fem fløje. Hovedindgangen flyttedes om i haven.

Samtidig måtte Magdahl færdiggøre sine arbejder i Svendborg, hvor man yderligere ønskede, at han ville tegne en ny fløj til tuberkulosehospitalet. Lederen af dette hospital var professor Mølmark, der var en munter mand. Magdahl tilbragte mange timer i hans selskab under ophold i Svendborg. Arbejdet var stort og tog lang tid. I arbejdsperioden blev Mølmark syg. Magdahl besøgte ham altid, når han var i Svendborg. En dag han sad ved sygesengen, tog Mølmark hans hånd og sagde: Kan du mærke, min hånd er kold. Det er dødskulden! Kort efter stod professoren op, trak i kjole og hvidt og stillede sig foran spejlet, hvor han ofte før havde beundret sig selv. Den dag sagde han: Føj for Fanden! - Gik derefter i seng og døde kort efter.

Paris

Arkitekt Koch, i hvis hus Magdahl og Anna nu

residerede i en lejlighed, havde fået til opgave at opføre Det Danske Hus på verdensudstillingen i Paris. Netop da han skulle rejse til Paris, blev han syg. Magdahl havde set tegningerne blive til, og havde ofte diskuteret detaljer med Koch og havde derfor den fornødne viden, men han havde ikke tid. Med velvilje fra alle, Magdahl arbejdede for, blev det ordnet, så han kunne rejse til Paris for at stå for opførelsen af Det danske Hus.

På udstillingspladsen var der et forrygende tempo. De fleste bygninger blev rejst ved, at et træstillads blev beklædt med gipsplader. Der var sod og støv overalt. Det danske Hus blev opført af træ, så det kunne tages ned og genopstilles.

Et par dage før udstillingen åbnede, kom der pludselig besked om, at huset skulle være imprægneret mod brand. En kommission ville komme med et apparat for at afprøve brandsikkerheden. Magdahl var uheldig, men malermesteren sagde: Det klarer jeg!

Tidlig næste morgen blev huset oversmurt med et eller andet. Knap var de færdige med arbejdet, før kommissionen kom. Med deres apparat rettede de en flamme mod huset. Træet modstod flammen. En attest blev udstedt, kommissionen komplementerede og forsvandt. Da Magdahl takkede malermesteren for indsatsen, svarede denne: Det eneste, jeg var bange for, var, at kommissionen skulle blive forsinket blot en time, så ville prøven have givet et ganske andet resultat. Det var vand vi smurte med.

Efter udstillingen blev huset solgt til en engelsk greve, der lod danske håndværkere genopføre det i sin park.

Det Kongelige Bibliotek

Arbejdet med Det Kongelige Bibliotek gik sin besværlige gang. Der skete stadig ændringer, og som om det ikke var nok, døde overbibliote-

kar Bruun pludselig. Han blev afløst af H. O. Lange, der ønskede forskellige ændringer i det igangværende byggeri. Det lykkedes ham at vinde kirke- og undervisningsminister I. C. Christensen for sine ønsker og få bevilliget endnu flere penge. For at få resultatet så fuldendt som mulig rejste overbibliotekar Lange, professor Holm og Magdahl på rundtur til flere biblioteker i Tyskland og England. Flere både praktiske og pladsbesparende ideer blev bragt med hjem. Inventaret på Det Kongelige Bibliotek blev tegnet af Magdahl Nielsen.

I 1908 kunne det nye bibliotek indvies. Indvielsen foregik i det store kuppelformede rum på første sal. Deltagerne var derefter inviteret til taffel på Fredensborg Slot. Magdahl tog med toget derud og kom i god tid. Han satte sig til at læse. Pludselig kom en lakaj efter ham. Han skulle ind til kongen. Kongen sad i et lille mørkt værelse med en rød æske i hånden. Denne rakte han til Magdahl og takkede ham for hans store indsats ved opførelsen af Det Kongelige Bibliotek. Magdahl puttede æsken i lommen og satte sig atter til at læse. Så kom hofmesteren, lykønskede ham og sagde, at han endelig måtte tage sit ridderkors på. Det voldte noget besvær, da der intet knaphul var i Magdahls revers. Ved fælles hjælp fik de ordenen på plads.

Den nye bygning var knap taget i brug, før klagerne over den svævede i luften: Afstandene på biblioteket var for store, og der var træk alle vegne, så papiret blæste væk. Aviserne pustede til gnisterne, så de flammede op. Folk fik foretræde for ministeren og klagede. Alt det postyr irriterede professor Holm, men han forholdt sig tavs. En dag blev Magdahl kaldt op til minister I. C. Christensen, der spurgte, om han kunne stoppe nogle af de mange huller, så der blev mindre træk på biblioteket. Først opsøgte Magdahl professor Holm for at høre hans me-

ning. Professoren var træt af al vrøvlet. Han ønskede ro om biblioteket. Kunne Magdahl skaffe det ville han sige tak til.

For at lette samfærdselen i den store bygning var der kun indsat få døre. Nu satte Magdahl en del døre, ofte skydedøre ind. Hovedindgangen blev forsynet med en drejedør, og der kom dobbelte vinduer overalt. Efter denne indsats vendte stemningen sig, klagerne hørte op. Magdahl skulle fremover foretage et årligt syn på bygningen, hvorfor han honoreredes med 25 kr. årligt.

Samtidig med Magdahl var i gang med denne store opgave, havde han sideløbende andre mindre opgaver. Han byggede flere villaer, deriblandt den store Zoar i Fredensborg. Villa Zoar ville blive genbo til slottet, hvorfor bygherren ønskede den opført i en stil, så den ikke af-

Villa Zoar i Fredensborg, set fra indkørselen. (Foto: Forfatteren).

veg fra slottet. Villa Zoar opførtes i to etager med kælder, portnerbolig og hestestald på hver side af indkørselsvejen

Lønne Kirke

I 1904 stod Magdahl for opførelsen af Lønne Kirke, hvis grundplan var korsformet. Den afløste den forfaldne kirke, der flere gange havde været ved at blive dækket af flyvesand. Store klitter om kirken pressede vand op, så der ofte stod blank vand på gulvet. Lokale folk kaldte kirken »æ forsti« = fårestien.

Efter 18 års forberedelse, indsamling af penge og ordning af praktiske ting, kunne den nye

kirke i Lønne indvies den 4. december 1904.

På højtidssdagen var alle kirkens siddepladser optaget, da processionen med biskop, stiftamtmand, provst og herredsfoged i spidsen for en halv snes præster skred op ad kirkegulvet. Ved alteret holdt biskoppen indvielsestalen ud fra Pauli ord i rom 8, 38-39. Ved afslutningen af indvielsestalen dvælede biskoppen ved de mange minder fra den gamle kirke, der var flyttet med over i den nye. Og han udtalte sine bedste ønsker for den gerning, der skulle øves i det nye kirkehus.

Efter de anordnede skriftsprog ved kirkeindvielser var læst af fire præster, foretog biskop-

Lønne gamle kirke, der af lokale folk kaldtes »æ foresti«. (Foto: Nr. Nebel Lokalarkiv).

pen indvielsen. Senere var der almindelig gudstjeneste ved stedets præst, pastor Bendix. Efter højtideligheden i kirken samledes man i skolen til festmiddag, hvor der blev holdt flere taler. Indvielsen markeredes Varde Avis med næsten en hel sides omtale af begivenheden.

Rødning Frimenighedskirke

Fra Rødning Frimenighed fik Magdahl opfordring til at bygge en frimenighedskirke ved siden af højskolen. Hans slægtning Jørgen Skrumsager, der stammede fra Sdr. Bork, var som ung kommet til Rødningegnen og var dér blevet en førerskikkelse.

Både han og Magdahl havde rødder tilbage i den udbredte Hansen-slægt, der fortrinsvis holdt til på Tarmegnen. Da Skrumsager første gang hentede Magdahl på stationen, sagde han: »Du har sin mors øjne, du skal være velkommen«.

Selv om folk på Rødningegnen levede under tysk tryk eller måske netop derfor, var de meget selvbevidste, ikke mindst Skrumsagers svigerfar Kloppenborg, hvis datter Skrumsager havde giftet sig med imod Kloppenborgs vilje. Når Kloppenborg talte, lyttede alle. En dag fortalte han f.eks. at han havde drømt, han kom i himmelen. Alle pladser var optaget. Da så Gud Fa-

Lønne nye kirke, der indviedes den 4. december 1904. (Foto: Forfatteren).

Rødding Frimenighedskirke, tegnet af Magdahl Nielsen og indviet 1908. (Foto: Forfatteren).

deren over på sønnen og sagde: »Rejs dig dreng og lad Kloppenborg sidde der«.

I efteråret 1908 blev Rødding frimenighedskirke indviet. Der var den dag en voldsom storm. Derfor nåede Magdahl først til Rødding umiddelbart før indvielsen skulle finde sted. Vejene mod Rødding var fyldte med vogntog og gående, selv om det var storm og snefog. Kirken var stopfyldt og der var en alvorlig højtid over forsamlingen.

Arbejdet i Rødding medførte, at Magdahl kom til at stå for ombygning og udvidelse af Sprogforeningens Folkehjem i Aabenraa i 1910.

Her mødte han den træge og uvillige behandling, dansksindede ofte blev mødt med fra det officielle Tyskland. Alle forhandlinger var vanskelige. For at få ibrugtagningstilladelsen måtte Magdahl gennemgå alle protokoller, tegninger og bygningen i detaljer med den tyske politimester. I den store bygning var der bl.a. bibliotek og en sal, der kunne rumme 1.000 mennesker. Ved indvielsen sagde H. P. Hansen til deltagerne nordfra, at det var bedst, de rejste hjem samme aften, da tyskerne kunne finde på at udvise dem. Tyskerne så ikke med venlige øjne på den danske bygning.

I den samme periode stod Magdahl for opførelsen af Vanløse Kirke, og kort efter for opførelsen af Simeons Kirke, Sjællandsgade i København.

Magdahl Nielsens virke ved opførelsen af Det Kongelige Bibliotek havde gjort hans navn kendt vidt omkring. Fra Island fik han anmodning om at bygge Landsbiblioteket i Reykjavik. Blandt de mindre opgaver i disse år var restaureringen af Det gamle Rådhus i Æbeltoft og opførelsen af et nødtørftshus på Kongens Nytorv, det første offentlige toilet i København. Desuden tegnede han springvandet på Vandkunsten og vandt en konkurrence om opførelsen af et alderdomshjem i Svendborg.

I flere år syslede nogle arkitekter med en plan om at bygge en model af en stationsby, der skulle vise, at en stationsby ikke behøvede at være kedelig. De mange stationsbyer, der var vokset frem, havde åbenbart inspireret arkitekter til en lang diskussion, der sikkert ikke var blevet til andet, hvis ikke en kendt person var gået ind for ideen. Det gjorde Emma Gad, der dengang var kendt over det ganske land. Der blev skaffet penge til opførelsen af modelbyen på en udstilling i Århus. Som overordnede arkitekter blev valgt Borch og Magdahl Nielsen.

Første februar 1912 blev Magdahl Nielsen udnævnt til statsbygningsinspektør for Nordsjælland og Lolland-Falster. Opgaven var at føre tilsyn med alle offentlige bygninger, sørge for vedligeholdelse, ændringer eller tilbygninger, eventuelt rejse helt nye bygninger. Det var en stor opgave, da de offentlige bygninger omfattede skovridergårde, posthuse, slotte, amtsgårde, statsskoler, toldsteder, statskirker, domkirker, skovveje m.m. Magdahl Nielsen måtte nedprioritere sin virksomhed som selvstændig arkitekt for at klare det omfattende arbejde. Til gengæld medførte arbejdet rejser i forskellige landsdele og møder med mange interessante

mennesker. Da der var afsat et begrænset beløb til opgaven, krævede det ofte store diplomatiske evner at få pengene fordelt, så det ikke vakte for stor utilfredshed og misundelse.

Zions Kirke i Esbjerg

I sommeren 1914 var Anna, to døtre og Magdahl på Gotland. De kom hjem den 2. august. Næste dag var aviserne fyldt med oplysninger om krigserklæringer og kommentarer dertil. Magdahl var i færd med at bygge Zions Kirke i Esbjerg. Få dage efter hjemkomsten fra Gotland kom der brev fra menighedsrådet i Esbjerg, at man ønskede byggeriet afsluttet snarest. Følgen deraf blev, at dele af det planlagte byggeri ikke blev udført, andre dele blev forenklet og al udsmykning blev sløjft. Magdahl var ked af ændringerne, der medførte, at kirken ikke blev det, den var tænkt til at blive.

For at mindske den store arbejdsløshed 1. Verdenskrig medførte, satte staten forskellige arbejder i gang. Ebberødgård udvidedes med 600 pladser. Institutionen var i Magdahls inspektionsområde, hvorfor han kom til at stå for den store udvidelse. Arbejdet blev påbegyndt i 1916 og sluttede først i 1922. Kvantitativt var det Magdahls største arbejde.

Kongen ønskede at skifte bolig til Christiansborg. Til gengæld skulle Udenrigsministeriet flytte til Christian den Vs Palæ på Amalienborg. Magdahl planlagde indretningen begge steder, men var ked af opgaven, da Christian Vs Palæ ikke var egnet til at rumme Udenrigsministeriet. Senere opgav kongen til al held planen.

Efter 1. Verdenskrigs afslutning fik Magdahl, sammen med to andre, til opgave at rejse til forskellige hovedstæder i Europa for at finde egnede bygninger til gesandtskaber. I Berlin blev der købt hus i diplomatkvarteret. Det var en nem opgave. Værre var det for Stockholms vedkommende. Med svenskerne skulle der byttes,

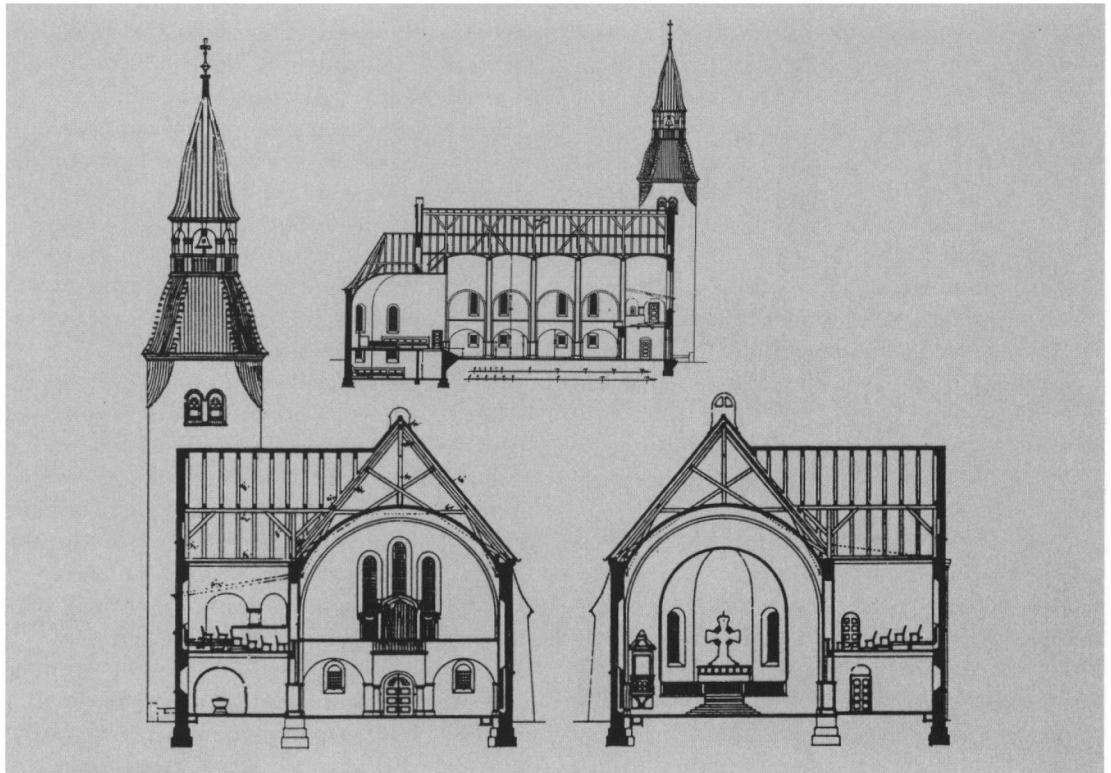
så Sverige fik Fødselsstiftelsen på Amager. Til gengæld skulle Danmark have et tidligere magasin for hærens seletøj i Stockholm. Handelen var ret langt fremme, da Magdahl kom ind deri.

Seletøjsmagasinet var ikke blot dårligt beliggende, det var også en dårlig bygning, som det ville koste mange penge at restaurere. Magdahl kritiserede huset over for svenskerne. De lo ad ham. Han rejste omgående hjem for at fraråde byttehandelen. Igen i Stockholm fik Magdahl i Bygnadsstyrelsen støtte af den svenske professor Clausson, der mente at seletøjsmagasinet burde »rivas«. Kort efter 1. Verdenskrig rejste

Magdahl sammen med kollegaen og vennen K. Varming til Rom.

Det påtænkte hus til gesandtskabsbygning lå alt for afsides. De så på flere huse, men havde for få penge til rådighed og rejste sluttelig hjem med uforrettet sag.

I 1915 brændte Peter Lieps hus i Dyrehaven. Det gamle hus var elsket og berømt, men kun forsikret for 500 kr. Magdahl tegnede det nuværende Peter Lieps hus noget større end forgængerens, men prisen blev også 50.000 kr. Til Dyrehaven tegnede han desuden indgangsportaler ved Klampenborg og Fortunen, skovløberhuse og foderpladser.

Magdahl Nielsens tegninger af Zions Kirke i Esbjerg. 1914. (Foto: Zions Kirke).

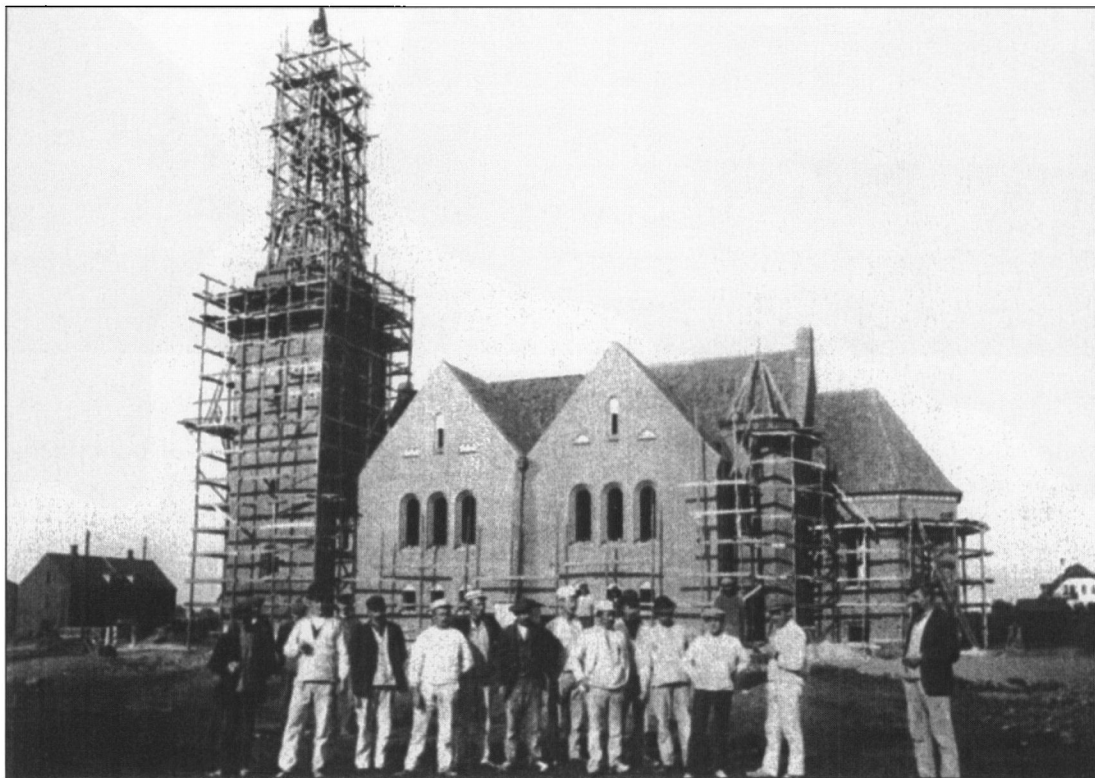
Kronborg Slot

Kronborg Slot indtog en særlig plads i Magdahls arbejdsopgaver. Da han tiltrådte som tilsynsførende var slottet fyldt med militær fra kælder til loft. Ind i de tre af fløjene var der bygget et stort antal lejligheder, hvor petroleumslamperne blafrede i vinduerne ved gardinerne. På kolde dage var kakkelovnene rødglødende, men deres lige så overophedede forbindelsesrør gik de mærkeligste veje for at finde en skorsten. Skillevægge bestod næsten udelukkende af brædder. Efter det første tilsyn var Magdahl rystet. Hele borgen var en brandfælde. Han op-

søgte indenrigsminister Ove Rode, og det lykkedes i 1916 at få ryddet nordfløjen til fordel for Handels- og Søfartsmuseet.

I årene derefter blev der udfoldet store anstrengelser for at få borgen ryddet for militær og skaffe mere plads til museet.

I 1925 fik militæret endelig ordre til at rydde Kronborg. I løbet af nogle måneder blev de mange indbyggede lejligheder ryddet ud sammen med forskellige militære installationer. Ved undersøgelser af borgen lykkedes det at finde dele af Erik af Pommerns borg Krogen. Restaureringen af Kronborg var for Magdahl

I sommeren 1914 opførtes Zions Kirke i Esbjerg. (Foto: Zions Kirke).

Kronborg Slot, hvor Magdahl Nielsen forestod en omfattende restaurering i 1916. (Foto: Forfatteren).

både vanskelig og interessant, og han høstede megen rosende omtale for sit arbejde.

I 1914 modtog Magdahl Nielsen telegram fra direktør E. Schou, Palgård, der ønskede at Magdahl skulle opføre en kirke i det lille opvoksede samfund, Juelsminde, der lå på jord fra Palgård. Det blev indledningen til mange andre arkitektopgaver for Magdahl. Befolkningen i Juelsminde havde indsamlet 4.000 kr. til bygning af kirke og præstegård. Direktør Schou fulgte interesseret med i byggeriet, der i alt kom til at koste 80.000 kr., som han betalte. Det ind-

samlende beløb blev anvendt til udsmykning. For direktør Schou fik Magdahl mange opgaver såsom produktionshuse og funktionærboliger. Direktør Schou havde anlagt en kemisk produktion og var bl.a. underleverandør til Mønstedes Fabrikker.

I en del år havde Magdahl hvert år bygget for ingeniør Poul Larsen. Poul Larsen var sammen med F. .L. Schmidt og Alexander Fross indehaver af et firma, der fra at løse mindre opgaver efterhånden havde specialiseret sig i at bygge cementfabrikker. Den første opgave Mag-

dahl fik for Poul Larsen var at bygge til hans villa i København. Poul Larsen købte senere et jordstykke i samme gade, som han boede i. På denne grund opførte Magdahl huse til Poul Larsens to døtre og deres familier.

I Jylland købt Poul Larsen Højkol Skov ved Gl. Rye. Han ønskede et hus opført på grunden, og en hel dag travede Magdahl og Poul Larsen rundt i terrænet, før man fandt et egnet sted. Her opførtes et beskedent bindingsværkshus, der senere måtte udvides adskillige gange.

Foruden alt det nævnte overkom Magdahl en lang række mindre arbejder. Som selvstændig arkitekt flere villa'er, som bygningsinspektør en lang række ændringer og tilbygninger og så store arbejder som posthuse i Hillerød, Hellerup og Sakskøbing og et toldkammer i Nakskov.

Det bygningsmæssige tilsyn omfattede også Rosenborg Slot. Vedligeholdelse og ændringer blev altid foretaget i nøje overensstemmelse med slottets inspektør Bering Liisberg, også da der blev lavet elevator så kroningsregalierne kunne sænkes ned i kælderen ved hjælp af vandtryk, da der på det tidspunkt ikke var elektricitet på slottet.

Voldgraven omkring Rosenborg Slot trængte stærkt til at blive rensset op, og Magdahl ville gerne etablere en vindebro over graven. Skønt han talte med folketingsmedlemmer og ministre om sagen, blev hans drøm aldrig realiseret.

Ved den store restaurering af Kronborg var riddersalen blevet forbigået. Endelig blev der skaffet penge til opgaven. I 1929 blev riddersalen indviet. Festen holdtes på Marienlyst. Det danske kongepar, det svenske kronprinsepar, den svenske ærkebiskop N. Söderblom og indenrigsminister Ove Rode var til stede. Også Magdahls fire søstre med familier var der. Kort efter denne indvielse fik Magdahl Nielsen for-tjenstmedaljen i guld.

Området omkring Det Kongelige Bibliotek lå i mange år hen. Endelig blev der bevilliget penge til haveanlæg, som Magdahl udarbejdede plan for i samarbejde med svogeren Thorvald Jørgensen.

I Magdahl Nielsens håndskrevne selvbiografi, der ligger i det hus, der gennem en del år var en vigtig arbejdsplads for ham, og hvis fuldførelse blev bestemmende for hans karriere som arkitekt, skrev han, at hans liv havde været hans arbejde. Selv løb han aldrig folk på dørene for at få arbejde. Bygherrerne fandt selv vej til ham, og gennem årene blev mange af dem hans venner.

Lidt samvittighedsnag havde Magdahl over, at hans arbejde tog så meget af hans tid, at han nok svigtede familien. Da Anna døde i 1923 skrev han, at han havde mistet sin bedste ven, og at han derefter oplevede alderdommens ensomhed.

Selv om han var ophørt med at virke som aktiv arkitekt, skete det, at han blev betroet opgaver. På første sal på Kronborg var syv værelser forblevet urørte ved den store restaurering. Magdahl Nielsen fik som gammel mand lov til at restaurere disse værelser. De blev indviet i 1935.

I sin alderdom tænkte han ofte på barne- og ungdomsår, på familiens og slægtens skæbne. På forældrenes grave på Lydum Kirkegård rejste han dem et minde, der nu er placeret, så det næsten ikke kan ses.

Den 25. august 1941 døde J. Magdahl Nielsen i Hellerup, hvor familien havde boet i en del år.

I Architekten skrev Axel Maar: »Magdahl Nielsen havde den for en chef lykkelige evne at få sine medarbejdere til at føle samme begejstring og arbejdsglæde, som han selv, og han følte stærkt det pædagogiske ansvar over for de unge. Den gamle mester har lukket sine øjne,

men vi, hans tidligere medhjælpere, vil altid mindes ham med taknemlighed for, hvad han betød for os og den kærlighed til vort fag, han nærrede til sin sidste stund«.

Kilder

Architekten 1898 - 1941.

Kamphver, Morten: Skrumsager. En sønderjysk Fører. 1959
Nielsen, Magdahl: Erindringer som arkitekt. Begyndt 1.1.
1915. Gennemset 1938. Håndskrevet i hæfter. Det kongelige Bibliotek.

Trap Danmark, 5 udg.

Varde avis: 5. december 1904.

Varming, K. og Vilh. Lorentsen: Dansk arkitektur gennem 20 år. 1934.

Veilbach: Kronborgs restaurering. Fra Frederiksborg amt 1934.

Åge Jensen, Kærnevej 36, 6830 Nr. Nebel.

Født 1926, læreruddannet.

Har tidligere udgivet: Kronikker. Artikler i årsskrifter, tidskrifter og aviser.